

in tenke črte; nekateri zaznamujejo črte sè številkami, drugi z besedo, „gor, dol“ i. t. d. Zdaj štejejo vsi učenci, kmalu zopet pojedini oddelki, pojedine klopí, pojedini učenci. S početka šteje navadno učitelj sam, potem z učenci vred, na zadnje otroci sami i. t. d. Vender mora izpeljavo vselej poprej na šolskeji tabli pokazati. Takt se more tudi z udarci ali na kakšen drug način zaznamovati. Glavno vodilo bodi vedno to, da se način poučevanja kolikor móči preminja; le ne vedno jedno in isto, ker to otroke preveč utruji in stori, da postane pouk jednoličen, suhoparen in dolgočasen. Takšen pouk krati otrokom veselje nad vlastnim delom. Vsake črke vadijo se toliko časa, da slehern potreben potegljaj izpeljejo varno in urno, tako da se skoraj ne zavedajo, zakaj mora to pisano biti tako in ne drugače.

5. Učenci se vadijo pisno obliko v zvezi z užé priučenimi črkami toliko časa pisati, da jo morejo ročno in spretno vezati. V to svrhu pišejo zloge, besede in stavke. Z malimi črkami pišejo se sosebno glagoli in pridevniki, z velikimi pa vzlasti imena osob, mest i. t. d. Stavki morajo imeti jedrnato vsebino, kajti ničesa nezmislenega naj se ne piše v národnej šoli. Zato se treba na kratke pregovore in izreke pred vsem ozirati.

Tudi pri vezanji črk v besede in stavke uporablja naj se pisanje po taktu, ker ravno tú je treba učence navaditi, da ne prenehajo za vsako črko, za vsakim zlogom; tudi pomakati ni treba prej, predno se ne spiše cela vrsta. Le tako bode pisava gladko-tekoča, mila in blagougodna. Blagougodnost je često glavno merilo značajnosti in dobrega okusa. Tisto vedno prenehovanje ne veljá nič in je krivo, da je pisava robata in raztrgana. Tudi tú je taktiranje različno. Nekateri štejejo vsako črko posebej drugi pa kar naprej toliko časa, da se spiše cela beseda, cel stavek ali cela vrsta. Vender veljá tudi tukaj, da le vedna izpremena oživlja pouk in rodi veselje do dela.

(Konec prihodnjič.)

Knjiga Slovénka

v

dobah XVI. XVII veka.

Najboljši iz te dobe je pa **Juraj Habdelich**, duhovnik reda Jezusovega, naučitelj modroslovja, učitelj viših nauk, rojen v „starih Čičah g. 1599, upravljatelj varaždinskoga i zagrebačkog odhranilišta, te i siemeništa ježuvitskoga, umrie u Zagrebu 27. nov. 1678“, kakor piše Sim. Ljubić (Ogledalo knjiž. pov. jugoslavj. knj. II. str. 519 l. 1869). Tudi se vidi iz predgovora k njegovemu slovarju, da je bil vzgojevatelj pri grofu Turjaškem (Comes ab Auersperg et Gotsche etc).

Spisal je a) Zerczalo krepozti B. D. Marie str. 587 (Zarcalo Mariansko, to je to poniznost Device Marie, ka je Boga rodila, vsem slovenskoga i hervatskoga naroda keršćanikom itd. u nem. Gradcu 1662. 12. cf. Ljubić). b) Dictionar, ili Réchi Szlovenfzke zvexega ukup zebrane, u red polztaulyene, i Diachkemi zlahkotene Trudom Jurja Habdelicha, Mafnika Tovaruftva Jefusevoga, na pomoch napredka u Diachkom navuku Skolneh Mladenczeu Horvatfzkoga i Szlovenfzkoga Naroda. Z dopuschenyem Gornyeh. Stampano u Nemskom Gradczu, pri Odvetku Widmanstadiuffa. MDCLXX. 12° (brez naznačenih strani. sign. ee ali 28 pol). Geslo mu je na čelu: Nomen Domini Turris Fortissima. — V predgovoru poklanja knjigo svojo štirim sinovom grofa Turjaškega, premilostnim svojim zavetnikom, ter preslavlja v njem vso preblago rodbino, podpisan „Servus et Capellanus Georgius Habdelich“. Po tem je

sostavek: „De consilio hujus opusculi, et forma ad Studiosam Juventutem Praefatio.“ — Kakor sem iz H. Megisera pa iz Greg. Alasia v razgled zbral nekoliko besedi, tako naj se tudi iz Habdeliča pokažejo (v Gajici) nekatere reči na primer:

Abecedar. Adda ergo, igitur. Akoprem licet, tametsi. Ar nam, quia, quoniam. — Bár tantum, dummodo. Bedenj cadus. Beteg infirmitas; beteg na smert morbus lethalis. Birič licitor. Blazen stultus; blaznim proti Bogu ali suetcem blasphemio. Blud error. Bogorodica Dei genitrix. Bok latus; iz boka a latere, lateralis. Bolvan idolum; bolvanin ethnicus. Bratiči, sestriči, tečiči, vujčiči, stričiči consobrini. Broj numerus. Buh pun (bolh poln) pulicosus. Burkam tumultum facio. — Čas mora. Častnik officialis. Čemerni afflictus. Čislo rosarium. Čistoča castitas. Celovati osculari. Cifrast ornatus, comptus, politus. Cilj meta, scopus. Cipeliš calceus. Cirkva katoličanska, bolvanska, turska, židouska; cirkvica, cirkveni. Cucek canis. Cugelj habena. — Dača tributum. Dalekoča longa distantia. Darežljivost liberalitas. Diački latine; diak, diačtvo; dijak devete šole metaphysicus, desete theologus. Dika gloria. Doba aetas. Dobitel victor. Dobro došel bene veneris. Doklam donec. Dolica vallis. Dragostiv gratosus. Dugovanje negotium. Dvojnost dubium. — Fektáš gladiator. Ferljan Forojuliensis; Friul Forojulium. — Gibanica placenta. Gizdam se superbio. Glasovit vocalis; famosus. Glubanja cranium. Glumač istrio. Gnjivam se indignor. Godi mi sapit mihi. Gorki amarus, miser. Gospon dominus (sacerdotibus et minoribus officialibus). Graba fossa. Grudi pectus. — Halja do gležnja vestis talaris. Hasen utilitas. Henjati desisto. Hiža domus. Hitam projicio. — Jačim fortifico. Jad venenum. Jal invidia. Japa pater. Jašprišt archidiaconus. Jato agmen. Javljam se manifesto me. Jedvaj vix. Jestvina cibus. Inače aliter. Istina veritas. Isker proxime. — Kajam se poenitet me. Kál lacuna. Kanim intendo. Karam reprehendo. Karam se rixor. Karma puppis. Kerma esca, pabulum. Ksnim tardo, — se moror. Kinč thesaurus. Kip imago. Kitica fasciculus florum. Kladio malleus. Klica germen. Kolobar circulus. Koračaj passus. Kotar territorium. Kotrig articulus. Krenuti moveo modice. Kús frustum. — Ladam possideo. Lahoten debilis. Lajhar deceptor. Listor saltem. Lucki alienus. — Magarac asinus. Marljiv diligens. Medo aes. Mertelni moralis. Milim se blandior. Múčim crucio. Mučim táceo. Múka farina. Muka passio. — Nadra sinus. Nadut tumidus. Nahajam invenio. Narav natura. Našestje inventio. Naopak inverso modo. Neg, nego, sed, nisi. Nemoč morbus. Nenavidnost invidia. Ničemuren vanus. Niknem germino. Ništar nihil. — Obed prandium. Obel rotundus. Oberten industrius. Oblok fenestra. Očali ocularia. Ohol arrogans. Opet iterum. Osoba persona. Ostaviti desero. — Pačam se immisceo me. Pas, pes canis. Pekel infernus. Pesma cantilena. Pila serra. Pisec scriptor. Početek origo. Pogibel periculum. Poglavnik dux. Pomenek colloquium. Pomnja animadversio. Ponizen humilis. Posel nuntius, negotium. Pozoj draco. Pravdalis. Prem da etiamsi. Preminuti morior. Prežgan astutus. Prigovor despectus. Proščenje indulgentia. Prošenje petitio. Prokšen delicatus. — Rabim laboro. Rano jako valde mane. Rasipnik prodigus. Redec versus. Rodljiv fertilis. Rubača indusium. — Žalec aculeus. Šálec nugator. Šator tentorium. Ženjščak effoeminatus. Žermlje mola trusilis. Žitek vita, frumentum, victus. Život corpus. Škerlec alauda. Štem lego. Šuma silva. Žút flavus. Senj somnus. Senja somnium. Skupčina coetus. Slovenec Sclauus, Illyricus. Slovenska zemlja Sclavonia. Slovenski Illyrice, Sclavonice. Spasitel salvator. Sporno parce. Spravišče conventus. Stališ status. Stranski extraneus. Svetski mundanus. — Taki subito. Tenja umbra. Terjaki festa Pentecostes. Ters vitis. Težak operarius. Tilj sinciput. Tolvaj praedo. Tovaruš socius. Trapim se crucior. Tražim investigo. Túp hebes. Tušča (tolšča) pinguedo. — Učep plenilunium. Vekovečni aeternus.

Verli eximius. Verstnik coetaneus. Vertar hortulanus. Veščec magus. Vjedno simul. Vitez miles. Umetelen agilis. Vonjam foeteo. Uraziti laedo. Vučenik discipulus. — Zábava retardatio, molestia. Zadavek arrha. Zaganka aenigma. Zagovor votum. Zagovornik advocatus. Zakaj quare, cur. Zalog pignus. Zámera offensa. Zásed insidiae. Zatilek occiput. Zatvor clausura. Zdenec fons. Zlamenje znamenje signum. Zob avena. Zvést conscientia.

Spisal je J. Habelič *c)* Pervi Otcza Nassega Adama Greh. I. Salosztno po nyem vsze chlovechanske natvre porvssenye. Sztolmacheno, in na kratkom popifzano po Ivriv Habelichv Touaruftua Jesvssevoga Maffniuku. Na lzpomenek odkud i kam szmo po iednom fzmertnom grehu opali, i na pobolffanye fitka naslega po- Milofche i Vrednoszti szmerti Chriftuffeue, kuie on za - nasz podiel, dabi nasz od Szmerti uekivechne ofzlobodil. Stampano Vnemskom Gradezcv. Pri Oduetku Widmanftadiuffa. Leto 1674. 8. 1181. III. IX. Dugovanja zvexega poznamenuvana kaszu vu oveh knjigah popiszana. — Knjigo posvečuje Martinu Borkoviču, biskupu Zagrebskemu. — V dokaz, kako lepo in lahko kajkavščino t. j. slovenščino je pisal Habelič, bodi (v Gajici) to-le:

Predgovor. Nakaniuš i našega Zveličitela Gospodina Kristusa zemeljski žitek nakratkom popisati slovenskem našem jeziku, i iz njega neke kerščanske navuke izpeljati; dojde mi na - pamet; da ne bu morebiti žal pobožnomu štancu, ako u - napredek jednemi knjigami porušenje nature človečanske poznamenujem, kotera iz pervoga otca našega Adama, i njegove pregreške izhaja, kotera je zrok bila pogubljenja usega človečanskoga naroda, i zbog-toga Sina Božjega na-ou suet prišestka. Ar se uffam da spoznauš i zjedne strane veliku našu nevolju, zdruge pakò nepresežnu milošću i miloserdnost Boga našega, ki se je dostojal za grehe naše, našem mlahauem telom obleči; Spoznamo takaiše i dužnost našu, kum smo mu zavezani na-zahvalnost, i vekivečnu službu. Naj adda bude.

Nestalnost priprostoga Ljuctva . . . I da gdo neštima, da bi samo Židousko ljuctvo nestalnostjum pameti svoje betezalo, domaće pelde, (da ništar za druge orsage ne rečem) prece debele i škodljive imamo. Jednu samu na pervo ti dajem, keru našega vremena plemeniti historicus Mikula Išthuanfi Pannonicae historiae lib. 24. ad annum Christi 1573. i za njim Juraj Rattkaj slobodni Gospodin od velikoga Thabora, lector i Canonik zagrebečki, lib. 4. memoriae Regum ac Banorum etc. pag. 148 pišu.

Vsegdar je pervo slovenskoga orsaga, ljudi kakti pravoga kerščanskoga Catholičanskoga, ta hvala i dika bila, dasu najprvo verni u prave Rimske vere bili, pak svojem kraljem, Banom, Generalom, Capitanom i druge zemeljske tot cirkvene, tot suetske gospode. Ali tu hvalu i diku malo kaj nezgubiše, morebiti od vugorske i Erdelske mužadie peldu uzeuši, ar malo pervo toga i tam se je bila velika mužka burka zdignula, ku gore imenovani Išthvanfi, u rečene historie široko spisava, nam se žnjum mutiti ne lazno.

Leto adda ono 1573. naglo se zbuči mužadia proti gospode i plemenitem ljudem, ta zrok dajuč, da ju gospoda na tlake i dohodke penezne takve nemilo naganjaju, kakve premagati ne more. Zato zbukom oružje, kakvo je gdo mogel imati zdignu, najpervo vu onom polju (reči su Išthvanfieve) ktero na Širokom medj vodami savum i kupum stoj; i berže časa spravi se oboružnoga, ali neumetelnoga ljuctva do dest jezer, i tak da bi se čez brege svoje naglo sava razleala, tak ono ljuctvo, kad goder je išlo, plemenitaške duore i hiže, je razbialo, robilo, žgalo. Medj temi pako duori i hižami najpervi je bil plemenita viteškoga človeka Jurja Puneconiča na samoborskom polju, ki je malo pervo iz turskoga sužanstva bil vušal. Odonud pako proti save iduč, usem su onuda stoječem velik strah zaudali, i ako su kteroga plemenitoga človeka u ruke dobili, taki su ga nemilo zarazili.

Gda bi do save bili došli poslali su zmedj sebe posle u kransku zemlu k mužem, i k drugem blišnjem susedom; ki bi im povedali, da ne mogući već teškoće i nemilošće svoje gospode terpeti, proti njim su oružje prodignuli. Zakaj zato i njim svetuju da ako hote slobodni biti, i u lepe slobodščine živeti, da kaj berže, to berže, volju i oružju sobum slože. Kem poslom odluček, kakvo ga su želeli da se neki, kteri su stáli medj Sutlum, ka voda Štaersku zemlju i Dravum od slovenskoga orsaga luči; Neka listor čez savu preidu, i nekuliko dalje pojdu, da se i oni hote po malom uremenu ali na ptujskom, ali na varaždinskom polju žnjimi skupiti, i oružje združiuši sreću kušati.

Prevoziuši se adda čez Savu, kaj goder lepšeh bilo duorov i marofov, naulastito pako Ferenca Tahia, ke je on bil lepo cifrasto učinil načiniti, ognjem i oružjem jesu prez vse milošće terli i žgali. Bili su u te slepe naglosti blizu ure prišli na doljnu stubicu, gde hasnovite toplice zuiraju na pomoč unogeh betežneh. Onde tabor postaviuši razposlaše okolu in okolu, omamljene srećicum muže, ki prez nijednoga razloga dvore i imanja plemenitska, zgaše i robiše i na ništar staviše, i unožina pak usaki dan mladeh mužičeu (tolvajčičev) k njim se pridružavaše.

I gda bi se ih unogo jezer vkup bilo spravilo, zebrali su si poglavara nekoga Matea Gubesa, ki jim se je medj drugemi i umetelneši, i mudreši, i proti gospode serčeneši videl, koga su i kraljeuskum častjum nespametno imenuvali i darovali. Posta adda Gubes muž kraljem. Medj tem toga zagrebački Biškup Draškovič Juraj, ki je ta čas Bansku čast obnašal, videuši u kolike je ves orsag pogibeli, zezva orsašku gospodu u spravišće, da vide kak bi mužki ta oganj za goda potišali, da na vekši plamen ne izide. Ta im adda tolnač na pamet dojde, da vsa Gospoda i plemeniti ljudi oružje zdignu, i u tovaruštvo vojske, kraine one pozovu, ktere su nemški Generali Vid Hallekuš, i Herbardt Aušperg ravnali. Nesu se Generali svojemi krajinami kratili, ako listor Cesar dopusti, prez koga dopušćenja (ordinanciu zovu) ne im bilo slobodno proti nikomu unogo manje keršćenikom vojsku zdignuti. Poslaše adda iz orsaga u-Beč na hitrom Keglevič Šimona i Berzea Januša k-Cesaru da sprose mandatum, u kom bi se zapovedalo Generalom, da orsagu u tolike potreboče pomogu serčeno i marlivo. Ali doklam se posli duglje nego je tulika pogibel terpeti mogla, vune zaderžavaju, i podpunoma priliku imajući muž kralj Gubez stubicu grad je zavjel, i iz grada razposlal na vse strane, tolvajske posle, da je stubica u rukah, da ki hoće in na potlam tulike, u ku se ufaju, sreće delnik biti, da use druge posle i skerbi ostaviuši, šetuje. Ni prez napredka, ar čuuši nespametno ljuctvo muža Kralja tuliku sreću zabiuši se i dece i ženi zmaršice etc.: Šetuuali su u muški kraljeuski tabor, Draškovič Biškup z-orsagom uideći da je odlaka kot za sada jako škodljiva, i da ne već segurno čakati bečkih poslou i krajin, za ke se mole, dua poglauara, ki na Muže uudré hitro i zebrahu Mathea Kegleuiča, Gašpara Alapja, obodua i gospodina velika, i u viteškom dugovanju batriua i unogo razumnua, kem priložiuši osemsto, ke su na naglom spraviti mogli, konjanikou, i one haramie, ktere orsag plaća, zapovedahu, da proti Stubice šetuju. Zake razumeuši muž Gubez kralj, ništar se ne prestraši (takva je mužka nespametna batriuost) zapoveda suoje mužadie, tolvajem i tolvajčicem, da taki oružje primu, sobum proti gospode izidu, govoreći jim: Bratja vitezi (rekši) znate zakaj ste se vu ov tabor spravili. Zakaj ste hiže žene i decu vašu ostavili, znate kakva mje do sada sreća proti plemenitažem, ki su vas pervo nemilo derli, služila, znati tulikaj že morate da vezda, ku nigdar imali neste priliku imate, na verh sreće vaše priti. Ov je den, ov je harc, ki vam ali vekivečnu hvalu i diku, pače i željnu slobodu, ako friško i batrivo pobiući se gospodu obladate, doprinese; ali vas na velike i strašne muke ves vaš ostanek na vekivečni špot, ako herpte obernete i pobežite, dopelja. Adda ako ste ljudi, ako ste, ke ja štimam, vitezi serčeni oružja se deržete, na nepriatele

vudrete. Ne strašete se lisikanja sablji njihovih, ali dugih kopii, na usakoga smedj je vas do duaiseti. Ne bum vas na reči dugo deržal ureme se je pobiti; denes nam je ali srečno dobiti, ali viteški usem poginuti. Tak k-suojem Muž Kralj Matei.

Z druge takajše strane orsaški poglavari šereg su tak razraunali, da oposred postauleni behu pešci z puškami, iz stran konjaniki, ke su i obatriveli, da se nikaj muške one unožine nestraše, po ke dobe usa ona halabuka bolje se, k plugu, motikam, cepom i kosam razume, nego k-oružju, i gda gde sablje, i kervave rane opazi, razsiplje se od straha, tak da kud bi i kam bežati morali znali ne budu. Za tem taki obodve strane velik krič zdignuše, i jedna proti druge tak serčeno navali, da Capitani prece dugo nesu znali kam obladanje nagiblje; ar Gubez videči da za glave ide več neg su se orsaški Capitani i drugi officiri nadejali suoje je muže naganjal, i nekuliko plemenitašeu postreljal, medj kemi i konjaničkoga Capitana, glasovita viteza Ploudina Ladislava. Onda viteška serca orsaške vojske razljutiuši se, uze medse mužadiu, konjaniki zjedne, pešci z druge strane na nju navaluši, u beg ju pripravi, i u potiree ali pomoriše, ali žive skoro use poloviše, tak da malo mužen u šume ali u gore prebežauši živih osta. Oni pak ki su živi u ruke došli velike su muke terpeli, na tuliko da je use skoro dreuje obešenih nevoljnih ljudi puno, naimre poleg potov. Na jedne same divjače hruške, ka je poleg puta bila dobro visoka i široka zrastla, šestnajest, ako ne več nesrečnih mužakov viselo je, na igru vetrom, i hranu karvanom. Nektere su podpunoma žive pustili, ali prez nosov i vuh, ke su im odrezati vučinili na vekivečno zuedočanstvo puntarie muške, i proti gospode podignenja oružja, Gubesa pak kralja živoga su u-zagreb dopeljali, i kakti najvekšega puntarske vojske poglavara obilneje dičili i poštvuali; ar najpervo pred očima njegovema Andrašu Pešinaniču, njegovu v žeregu poslu učinili su glavu odseči. Zatem Gubesa nevoljno telo razbeljenemi kleščami tergati, najpotlam na četiri dele raztesati. Ta je muške okornosti, nestalnosti, kraljeustva i vojske konac bil, koga ja ovde nekuliko na dalje iz gore imenuvane vugerske historie izpeljah, vut van, da se podložno ljuctvo u svoje podložnosti i stališu mirovno derži, pokedob je vsa gospodska zmožnost i podložnikov podložnikost od Boga; i gospoda tulikajže da više dužnosti svojih podložnikou ne naganjaju, ar nemilošča negda zrok daje velikoga zburkanja, kot je oude bilo. Ali vre vezda na drugih stališeu nestalnost pero oberremo i misel (II. 5. str. 184—191).

„Ovo je najglavnije Gjorgjevo dielo (Pervi otca našega Adama greh), vrlo poučno i zabavno, piše Ljubić (str. 519). U predgovoru se tuži, što je do tada odveć malo bilo slovenskem jezikom knjig štampano, da i te nisu prave slovenske, jer silno pokvarene, i da će možda biti kvara i u ovoj njegovoj, pošto ju sastavio: kak onde govore, gdje-sem pisal.“ — A tega jaz v predgovoru pričujoče knjige nikjer ne dobim! — Spisal je še d) Kerztchanki navuk z dogadjaji sz. Piszma, u Gradczu 1674. 12. itd.

Da sem sprejel jaz prej imenovane pisatelje v „Knjigo Slovensko“, ter da sem iz Petretiča pa iz Habdeliča v njej nekoliko več dal ponatisniti, razlog temu je povedan v Jezičniku XVIII (L. 1880. Jernej Kopitar str. 15—21).

D o p i s i.

Iz Celja. (Vabilo.) »Celjsko učiteljsko društvo« imelo bode prihodnji svoj mesečni zbor v dan 8. nov. t. l. ob 11. uri predpoludne v okoliškeji šoli v Celji. Vzpored: 1. Zapisnik. 2. Dopisi. 3. Poročilo o letošnjem zborovanji »štajerske učiteljske zveze« v Mariboru. 4. Posvetovanje o tem, kako bi se olajšave o šolskem obiskovanji (ukaz. min. za uk in bogočastje z